

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-107>

УДК 331.556.46(477–87)«2014/2026»

ВИКОРИСТАННЯ МІГРАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

USE OF MIGRATION CAPITAL IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR

Ніколаєць Катерина Миколаївна

доктор історичних наук,
професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0471-2895>

Nikolaiets Kateryna

State University of Trade and Economics

У дослідженні міститься аналіз використання міграційного капіталу у окремих регіонах України в умовах сучасної російсько-української війни. Враховані переваги та недоліки релокації виробництва у контексті використання потенціалу внутрішньо переміщених осіб. Визначені перспективи повернення в Україну частини зовнішніх мігрантів, які виїхали за кордон на початку повномасштабної російської воєнної агресії. Окреслені заходи, які місцеві адміністрації можуть вживати для концентрації трудових ресурсів у окремих регіонах. Висвітлені можливі зусилля держави, спрямовані на регулювання ринку праці у контексті необхідності використання трудового потенціалу мігрантів. Визначені перспективи зосередження трудових мігрантів у окремих частинах України із урахуванням можливих результатів завершення / припинення активних бойових дій. Окреслена роль вітчизняних технопарків, розвиток яких може бути використаний у контексті зосередження працездатного населення у окремих регіонах, орієнтованих на прискорену модернізацію виробництва.

Ключові слова: міграційна політика, міграції населення, зайнятість населення, внутрішньо переміщені особи, національна безпека.

The study analyzes the utilization of migration capital in specific regions of Ukraine amidst the ongoing Russo-Ukrainian war. It examines the advantages and disadvantages of production relocation in the context of leveraging the potential of internally displaced persons (IDPs). The research identifies prospects for the return of external migrants who fled abroad at the onset of the full-scale Russian military aggression. It outlines measures that local administrations can implement to concentrate human resources in specific regions. Furthermore, the study highlights potential state efforts aimed at labor market regulation to utilize the labor potential of migrants. Future prospects for concentrating labor migrants in certain parts of Ukraine are defined, considering various scenarios for the conclusion or cessation of active hostilities. Finally, the research outlines the role of national industrial parks, whose development can facilitate the concentration of the working-age population in regions focused on accelerated industrial modernization. The state is interested in the concentration of the population in industrial parks (technoparks) to provide production with the necessary number of employees. Their placement depends on the specific conditions of a given region, as well as the implementation of state plans for relocating production to areas distant from the front line. Foreign investors have shown interest in certain projects related to the development of weapons and military equipment production. These investors expect finished production results, which can be ensured through the organization of a full production cycle. In current conditions, such organization requires an increase in the level of specialist training and higher standards for product quality. In the long term, the efforts of the state and local authorities should focus on strengthening the infrastructure of industrial parks and forming new logistics hubs, which will require an adequate supply of qualified personnel. Their training, along with measures to counter the "brain drain," must result from the implementation of far-reaching state programs aimed at industrial modernization. This could be a significant factor in shielding Ukraine from the need for the mass employment of external labor migrants. Increasing the qualification levels of migrants and their wage levels could become a decisive factor not only in their concentration within industrial parks but also as a means of preventing the "brain drain" abroad.

Key words: migration policy, population migration, employment, internally displaced persons (IDPs), national security.

Постановка проблеми. Міграційний капітал являє собою сукупність фінансових та інтелектуальних ресурсів, які формуються за рахунок мігрантів і можуть бути використані для економічної діяльності. В умовах війни, коли частина населення держави переміщується подалі від лінії фронту у пошуках безпечнішого місця проживання / перебування, а багато громадян мобілізовані до лав Збройних Сил, регіони країни неминуче змушені конкурувати за не лише за працівників, а й за переселенців загалом. Така конкуренція зумовлена прагненням концентрації висококваліфікованих спеціалістів для забезпечення потреб виробництва, а також для використання потенціалу мігрантів щодо споживання готової продукції та послуг, що може стимулювати розвиток підприємницької діяльності на місцях. Крім того, внутрішньо переміщені особи можуть бути рецесивними частини коштів своїх рідних чи близьких людей, які перебувають за кордоном і регулярно чи час від часу пересилають певні суми в Україну. Виважене планомірне використання міграційного капіталу в умовах війни може бути вагомим засобом забезпечення соціальної стійкості регіонів, важливість якої визначається й тим, що в умовах сучасної війни із застосуванням далекобійної зброї віддалені від лінії фронту райони також можуть стати мішенню для ударів ворога.

Використання міграційного капіталу може бути забезпечене за рахунок сприяння легалізації міграційних процесів та формування умов, за яких мігранти максимально ефективно зможуть використовувати свої навички ведення бізнесу на новому місці, вважатимуть за доцільне інвестувати у розвиток виробництва, а також витратити кошти поза межами побутових потреб, збільшуючи споживання і сприяючи тим самим розвитку виробництва. Використання міграційного капіталу тісно пов'язане із стимулюванням використання легальних каналів грошових переказів, регулюванням обсягів переказів із врахуванням рівня зовнішньої залежності економіки України та перспектив припинення / завершення бойових дій. При тому важливо, щоб кошти, які є у розпорядженні внутрішньо переміщених осіб, були використані переважно як інвестиційний ресурс, а не лише у споживчих цілях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти обраної теми дослідження представлені у дослідженнях Е. Лібанової [1; 2; 3], яка неодноразово робила наголос на

загрозі возз'єднання сімей українців за кордоном та стверджувала, що у випадку затягування бойових дій зменшується питома вага тих українських утікачів від війни, які відмовлятимуться від повернення на батьківщину [4]. А уже в 2023 році дослідниця констатувала, що українці, які виїхали до Польщі рятуючись від війни, уже переміщуються далі на захід у пошуку працевлаштування, що суттєво зменшує шанси на їх повернення в Україну [5]. Враховуючи існуючі тенденції Е. Лібанова справедливо стверджувала про можливу депопуляцію в Україні, яка уже не залежить від того, чи повернуться зовнішні мігранти. А це суттєво загострює боротьбу за трудові ресурси у межах держави.

Не варто скидати з рахунку й зусилля іноземних країн, які, на думку Дж. Боссе, все більше віддають перевагу заходам, спрямованим на утримання українських мігрантів [6, с. 538-541]. О. І. Герлах та О. Риндзак відзначили залежність повернення українців від успіхів у пошуку роботи за кордоном [7, с. 20-21]. Дж. Андре робив наголос на тому, що повернення українських мігрантів багато у чому буде залежати від інклюзивності державних інституцій та зосередження їх зусиль на тому, щоб не створювати можливих перешкод для повернення мігрантів [8]. Загалом вітчизняні та зарубіжні науковці схиляються до думки, що тривалість бойових дій створює ситуацію, коли значна частина зовнішніх мігрантів відмовиться від повернення в Україну, що сприятиме загостренню попиту на працівників усередині країни. А вихід із цієї ситуації вбачається або у залученні порівняно великої кількості зовнішніх трудових мігрантів, або у інвестуванні у модернізацію виробництва, що сприятиме його автоматизації і скороченню попиту на працівників.

Обидва підходи до подолання кризових явищ на ринку праці неминуче пов'язані із певними діями місцевої вдали, дії якої можуть суттєво вплинути на перерозподіл працівників між регіонами та їх концентрацію у метрополісах та поблизу логістичних хабів і релюкованих підприємств. При тому українські дослідники Лупак Р. Л., Мульська О. П. та Мульський В. Я. відзначають, що якщо до 2022 року міграційні трансферти розглядалися через призму забезпечення фінансового добробуту домогосподарств, то в умовах повномасштабного воєнного вторгнення РФ систематичні грошові перекази мігрантів формують один із найпотужніших ресурсів забезпечення економічної стійкості терито-

рій, а також інвестиційно-фінансових засобів їх подальшого економічного відновлення [9, с. 23-24].

Метою дослідження є визначення засобів використання міграційного капіталу задля підвищення економічної стійкості регіонів в умовах повномасштабного воєнного вторгнення РФ.

Методи дослідження базуються на використанні міждисциплінарного підходу. Для забезпечення належного рівня верифікації висновків використаний SWOT-аналіз, інституційний та культурологічний методи наукового пошуку. У роботі використані матеріали соціологічних досліджень, а також дані окремих місцевих адміністрацій, пов'язані із створенням умов для розміщення переселенців, релокації виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розгортання масштабних бойових дій неминує породжує зростання кількості тих, хто намагається врятуватися від жахів війни шукаючи притулку у порівняно віддалених від лінії фронту регіонах. Вибір місця для переїзду не завжди визначається економічною доцільністю і може бути пов'язаний із прагненням якомога швидше залишити зону бойових дій. Як правило, значна частина громадян не усвідомлює можливості затягування війни і плекає надію на її порівняно швидке завершення, що у окремих випадках може створити передумови для повернення до місць постійного проживання. Це обумовлює бажання частини біженців переїхати до порівняно невіддалених від зони бойових дій районів. Проте з часом у випадку затягування війни вибір подальшого місця перебування чи проживання переважно вже визначається економічними причинами, серед яких варто виділити можливості для пошуку роботи, придбання чи довгострокової оренди житла, релокації бізнес-структур та відновлення економічної діяльності за наявності умов для ведення бізнесу.

Повномасштабний період сучасної російсько-української війни, який продовжується уже понад чотири роки обумовив не лише появу великої кількості біженців, а й визначив масштабні зміни місця проживання багатьох з тих, хто був змушений залишити рідні домівки. Тривалість активних бойових дій і масштабні руйнування житла та підприємств у їх зоні обумовили усвідомлення неможливості / недоцільності повернення до рідних місць для багатьох внутрішньо переміщених осіб та частини зовнішніх мігрантів.

Водночас те, що ЗСУ вдалося у 2022 році не лише зупинити швидке просування ворога, а й очистити значну територію від загарбників, обумовило повернення багатьох з тих, хто виїхав за кордон. І на сучасний момент для абсолютної більшості тих, хто був змушений змінити місце проживання в Україні, постало питання про довгострокове облаштування на новому місці.

Вибір такого місця може бути скорегований державою та приватними виробниками із урахуванням потреби у працівниках у певних регіонах. Зростання дефіциту кваліфікованих працівників, а також необхідність стимулювання споживання заради збереження чи розширення виробництва певних товарів і послуг обумовили поглиблення конкуренції на ринку праці і потребу регіонів у концентрації внутрішньо переміщених осіб, а також у поверненні якомога більшої частини тих, хто був змушений виїхати поза межі України.

Соціальна стійкість регіонів виявилася залежною від виваженого використання міграційного потенціалу. Зростання кількості мігрантів в умовах війни може за певних обставин сприяти зростанню рівня мобільності підприємницьких структур, що дозволяє залучити бізнес до програм економічного відновлення та проєктів забезпечення соціальної стійкості регіонів, які реалізуються державою за підтримки іноземних партнерів. Крім того, тривалий час приватні трансферти від працюючих за кордоном своїм родинам виступали однією із найбільш вагомих інвестицій, і вони можуть бути вагомим джерелом інвестицій і для частини внутрішньо переміщених осіб.

У сучасних умовах приватні трансферти від працюючих за кордоном громадян своїм родинам можуть бути використані для підвищення фінансової стійкості регіонів.

Водночас статистичні дані свідчать про певне скорочення переказів мігрантів в Україну (див. рис. 1) в умовах повномасштабного воєнного вторгнення РФ і відображають певну тенденцію щодо зростання кількості тих, хто відмовився від інвестування в Україну, у тому числі й за рахунок переказів коштів рідних чи близьким людям. І помітно, що різке скорочення обсягів переказів мало місце у 2024-2025 роках, коли не справдилися надії на прискорену деокупацію частини українських земель унаслідок анонсованого на 2023 рік контрнаступу ЗСУ:

Водночас нові професійні навички, досвід, знання та ділові контакти внутрішньо переміщених осіб можуть бути використані на

Таблиця 1

Грошові перекази в Україну з-за кордону з 2014 по 2025 рр. (млн. дол. США)

Роки	Обсяг переказів	Абсолютна зміна	Темп зміни (%)
2014	6489	-2048.0	-24.0%
2015	6959	470.0	7.2 %
2016	7535	576.0	8.3 %
2017	9287	1752.0	23.3%
2018	11111	1824.0	19.6%
2019	11921	810.0	7.3%
2020	11980	59.0	0.5%
2021	14019	2039.0	17.0%
2022	12621	-1398.0	-10.0%
2023	11367	-1254.0	-9.9%
2024	9440	-1927.0	-17.0%
2025	7881	-1559.0	-17.0%

Джерело: сформовано автором на основі [10]

новому місці проживання як і трудові заощадження мігрантів, що стануть основою для відкриття власного бізнесу або інвестування в економіку рідної країни. На користь регіонів можуть бути використані й мережі зв'язків мігрантів, що сприяють поглибленню співпраці як усередині країни, так і поза її межами.

Для розвитку економіки потенціал мігрантів важливий для підтримки платіжного балансу, оскільки значні обсяги валютних надходжень стабілізують вітчизняну валюту, а перекази підвищують купівельну спроможність домогосподарств. Крім того, міграційний капітал може стати важливим джерелом розвитку малого і середнього бізнесу. Водночас частина коштів мігрантів може підживлювати так звану «тіньову економіку».

Для регіонів важливо, щоб мігранти мали можливості розміщення релокованих підприємств із забезпеченням цифровізації бізнес-процесів для імплементації антикризових заходів у бізнесі із використанням цифрових технологій для підвищення продуктивності виробництва, рентабельності та прибутковості бізнесу. Це сприятиме поліпшенню планування регіонального розвитку через розробку стратегій цифровізації виробництва із акцентом на автоматизацію. У контексті цього важливим є запровадження широкого спектра форм державного, регіонального та місцевого замовлення на продукцію підприємств, що мігрували у віддалені від лінії фронту райони через спрощення процедур і зменшення вимог до укладення контрактів.

Місцева влада має докласти зусиль для скорочення транзакційних витрат релокованих підприємств задля того, щоб вони максимально швидко відновили роботу і мали можливість швидко знаходити замовників на свою продукцію. У окремих випадках доцільно виділяти субсидії на оренду приміщень, фінансувати закупівлю певного обладнання, якщо перспективна діяльність релокованого підприємства важлива для подальшого розвитку економіки регіону, може забезпечити зайнятість багатьох громадянам, а також бути привабливою для іноземних інвесторів.

Уже у квітні 2022 року за ініціативи Мінекономіки, підтримки Мінцифри та національного проекту Дія.Бізнес була запущена платформа цифрової взаємодії для допомоги релокації бізнесу relocate.prozorro.sale. Була розроблена ІТ-система, що дозволяла подавати заявки як підприємствам, що потребували переміщення, так і компаніям, які були готові надати для цього приміщення чи інші активи. Платформа дозволяла як опрацювати відповідні запити, так і моніторити процес переміщення, який реалізовували Міністерство економіки спільно з Мінінфраструктури, Укрзалізницею, Укрпоштою та іншими учасниками. І уже протягом місяця після початку повномасштабного воєнного вторгнення РФ були евакуйовані 216 підприємств, 97 з яких відновили роботу на новому місці [11].

Для реалізації проекту з релокації світовий вендор Microsoft Corporation надав у користування хмарні сервіси в рамках загальної про-

грами підтримки державних органів та бізнесу. Це дозволило забезпечити інфраструктуру рішення для автоматизації процесів релокації українських підприємств. У свою чергу військові адміністрації, компанії, які допомагають з логістикою та інші учасники процесу отримали можливість опрацювати заявки на релокацію у системі, що спрощувало та оптимізувало процес управління переміщенням. Бізнес-структури могли відслідковувати актуальний статус своєї заявки в особистому кабінеті, оптимально вирішуючи організаційні питання. Платформа також дозволяла публікувати пропозиції щодо допомоги у переміщенні у вигляді відкритого реєстру.

Такі можливості розвитку цифрових платформ відкривали не лише шлях для підприємців, які виявили бажання переїхати, а й для влади та бізнесу на місцях, відкриваючи для них нові можливості по зміцненню промислового потенціалу, концентрації працівників та стимулювання споживання. Від місцевої влади багато у чому залежав вибір нового місця для розміщення виробництва. Умови релокації та пропозиції щодо розміщення виробничих потужностей виступали вагомим стимулом для підприємців щодо ухвалення рішення про переміщення у ту чи іншу область. До уваги брали не лише зручність релокації, а й перспективи реалізації готової продукції, наявність сировини та умови її доставки. І для великих підприємств найбільш привабливими виступали обласні центри, які не лише потенційно могли прийняти релоковані підприємства, забезпечуючи їх майданчиками для розміщення та земельними ділянками для розширення виробництва, а й створити передумови для реалізації готової продукції, у тому числі й стимулюючи розвиток місцевої транспортної мережі.

Першою військовою адміністрацією, яка долучилася до реалізації проекту з релокації виробництва, стала Львівська ОВА. За порівняно короткий проміжок часу, оцінивши вагомий перспективи від прискореного розміщення нових виробничих потужностей, до програми релокації бізнесу приєдналися 14 областей: Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська, Рівненська, Київська, Дніпропетровська, Черкаська, Полтавська та Кіровоградська.

У вересні 2022 року за підтримки Міністерства економіки, доквілля та сільського господарства України 745 підприємств вже переїхали у більш безпечні регіони, 558 – від-

новили роботу на нових місцях. Найбільше бізнесів були релоковані з Харківської області – 193 підприємства, Київської – 180, Донецької – 106, Дніпропетровської – 27, Запорізької – 26. Найчастіше підприємства переїжджали до Львівської області (25%), Закарпатської (16%), Чернівецької (11%), Тернопільської (8%), Дніпропетровської (7%) та Івано-Франківської (7%). Водночас на тлі деокупації частини тимчасово окупованих ворогом українських земель у кінці 2022 року уже спостерігалася певна тенденція до повернення бізнесів до попередніх місць роботи. Так, наприклад, восени 2022 року 609 підприємств відмовилися від раніше поданих заявок на релокацію, а 37 – повернулися на попереднє місце діяльності [12]. На кінець листопада 2022 року завдяки реалізації урядової програми з релокації підприємств було збережено близько 35000 робочих місць. Крім того, на релокованих підприємствах знайшли роботу ще понад 7 тис осіб. І найбільше підприємств було релоковано до Львівської (28,6%), Закарпатської (17,9%), Чернівецької (12,2%), Івано-Франківської (8,3%), Тернопільської (7,5%) та Хмельницької (7,5%) областей. Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частку становили підприємства, що працювали у сфері: оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,7%); переробної промисловості (30,2 %); інформації та телекомунікацій (6,7 %); професійної, наукової та технічної діяльності (6,2%); будівництва (4,4%) [13].

Пакет державної підтримки включав підбір місця розташування для потужностей підприємства; допомогу з перевезенням на нову локацію; сприяння у розселенні працівників та пошуку нових співробітників; підтримку у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.

Станом на березень 2023 року було релоковано вже 800, з яких 623 підприємства налагодили роботу на новому місці. Водночас понад 650 підприємств, які планували релокувати свої виробничі потужності, відмовились від переміщення у зв'язку з деокупацією територій, на яких вони розташовані. Окрім того, 44 підприємства повернулися до місць попереднього розташування у зв'язку з покращенням там безпекової ситуації, зокрема, в Харківську, Чернігівську та Сумську область. Загалом найбільше підприємств були релоковані до Львівської (24%), Закарпатської

(14,5%), Чернівецької (9,8%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%), Тернопільської (6,3%) областей [14].

Певне уявлення про масштаби релокації підприємств дають можливість сформулювати офіційні дані кількості змін юридичної адреси компаній. У 2025 році вже понад 12000 компаній, за даними Єдиного державного реєстру, змінили свою юридичну адресу. При тому деякі компанії міняли таку адресу двічі на рік. Це більше на 11 %, ніж 2024 року, однак менше, аніж до початку повномасштабного воєнного вторгнення РФ (див. табл. 2) [15].

Найбільше компаній переїхали з Києва до Київської області – 779, а з області до столиці – 663. Також серед лідерів маршрути Київ → Дніпропетровщина (565), Київ → Харківщина (521) та Дніпропетровщина → Київ (501). Попри значну кількість релокації, компаній побільшало лише у 8 регіонах. Так, найбільше бізнесів додалось на прифронтових Харківській (+553) та Запорізькій областях (+419 бізнесів). Також приріст був зафіксований на Львівщині: +213, Сумщині (+177), Закарпатті (+105), Херсонщині (+95), Житомирщині (+53) та Івано-Франківщині (+48). Водночас у 19 регіонах компаній поменшало, і найбільший відтік зафіксований у Києві: –793 компанії. Також втратили Донецька область (-155), Дніпропетровська (-152), Волинська (-101) та Луганська (-85). При тому до переліку найбільших релокантів за доходами увійшли компанії з мільярдними оборотами. Лідером стала компанія ЗЕ. ТЕК із доходом 14,17 млрд грн, яка переїхала з Києва до Рівненської області та працює у сфері постачання електроенергії та газу. ДТЕК Курахівська ТЕС із доходом 8,21 млрд грн релокувалася з Донецької області до Запорізької [15].

У 2022 році у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави» було визначено, що надання спеціальних дозволів на користування надрами суб'єкту господарювання, який приватизував державне підприємство відповідно до Закону України «Про

особливості приватизації вугледобувних підприємств» та / або Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», здійснюється шляхом переоформлення спеціальних дозволів на користування надрами, наданих зазначеному підприємству, на ім'я суб'єкта господарювання, який його приватизував, на строк дії такого спеціального дозволу та без проведення аукціону [16]. Крім того, у цьому ж законі було визначено, що видача дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами суб'єкту господарювання, який приватизував єдиний майновий комплекс державного або комунального підприємства, здійснюється шляхом переоформлення раніше виданого дозволу на строк його дії. Ці нововведення полегшували організацію економічної діяльності низки релокованих підприємств, спрощуючи правила отримання певних дозволів.

Для закріплення переміщених працівників на новому місці роботи, а також для повернення тих, хто виїхав за кордон, важливим залишається спорудження доступного житла, оскільки його наявність може стати визначальним фактором для ухвалення рішення про вибір місця проживання. Іншим важливим фактором залишається безпека. Ворог активно обстрілює практично усі області України, маючи на меті руйнування об'єктів критичної інфраструктури, тому дієва ППО та пасивний захист потрібних об'єктів постають вагомими чинниками зосередження працівників у певних місцевостях. Захищеність ведення бізнесу поступово стає стратегічним активом для зосередження підприємств та працівників. Іншим важливим фактором залишаються умови для конкурентної боротьби із окресленими виважених та зрозумілих правил ведення бізнесу за усунення недобросовісної конкуренції.

На місцях важливим засобом концентрації працівників стають також умови релокації підприємств та розгортання економічної діяльності на новому місці. У вииграші будуть ті, хто максимально усуває бюрократичні перепони на шляху розміщення виробництва та формує виважені умови для розвитку бізнесу, не

Таблиця 2

Динаміка зміни юридичної адреси підприємств з 2021-2025 рр.

Рік	2021	2022	2023	2024	2025
Кількість	15589	1971	14136	11669	12920

Джерело: сформовано автором на основі [15]

віддаючи перевагу клановим структурам та родинно-земляцьким угрупованням.

Важливим засобом використання міграційного потенціалу в Україні стали технопарки. В умовах війни технопарки трансформувалися в оборонні та інноваційні хаби, які стали центрами релокації бізнесу, створення та розвитку оборонних підприємств та miltech. Попри існуючі ризики обстрілів в Україні формуються нові індустріальні парки, що забезпечують інфраструктуру для виробництва. Їх ключовими напрямками розвитку стали виробництво дронів та роботизованих комплексів, а також кібербезпека.

Російсько-українська війна спричинила прискорений розвиток miltech-рішень. Технопарки перетворюються на платформи для прискореного тестування та впровадження військових технологій у реальних бойових умовах. Лише за час повномасштабної війни створені 14 індустріальних парків, їх загальна кількість сягнула майже 120. Однак на відміну від країн Заходу цей прорив не підкріплений інституційною основою, яка б дозволила масштабувати інновації [17]. Проте парки надають захищені площі для підприємств, що були переміщені із небезпечних районів. І попри війну західні інвестори виявляють інтерес до українського miltech, оскільки вітчизняні розробки переважно апробовані під час бойових дій. І іноземні інвестиції можуть, серед іншого, стати вагомим ресурсом для зосередження кваліфікованих працівників поблизу оборонних підприємств в Україні. З цієї точки зору привабливим видається розміщення таких підприємств у західноукраїнських регіонах під захистом гірських масивів. Проте це вимагає певної координації поселенської структури, необхідної для закріплення робітників.

Завершення чи припинення бойових дій не зменшить актуальності розвитку miltech-компаній, оскільки загроза з боку РФ навряд чи зникне найближчим часом. Це вимагає комплексних рішень, пов'язаних із компактним розміщенням виробничих потужностей, наукових установ, які будуть продукувати інновації та навчальних закладів, які дозволять забезпечити підготовку кваліфікованих спеціалістів. Тому важливим залишається заохочення до переміщення на територію технопарків громадян, які мають високий рівень відповідної кваліфікації. І не виключено, що одним із найважливіших засобів такого заохочення може стати будівництво доступного житла для переселенців.

Висновки. Використання міграційного потенціалу в Україні в умовах війни вкрай важливе для забезпечення інноваційного розвитку країни, соціальної стійкості регіонів, розвитку технопарків із зміцненням оборонного потенціалу держави.

Досвід релокації бізнесу в Україні в умовах війни засвідчив, що підприємці віддають перевагу бізнес-активності у звичному середовищі і переміщують виробництво переважно у випадку існування реальної загрози. Однак за можливості вони воліють повернутися до попереднього місця здійснення економічної діяльності. Тому закріплення релокованого бізнесу на новому місці можливе переважно у технопарках, які забезпечують не лише певні переваги транспортної інфраструктури, зосередження потрібної кількості працівників, а й прийнятний рівень захисту від ворожих обстрілів.

Водночас держава зацікавлена у концентрації населення у технопарках задля забезпечення виробництва потрібною кількістю працівників. Їх розміщення залежить від умов конкретного регіону, а також від реалізації планів держави по переміщенню виробництва у віддалених від лінії фронту районах. Певними проектами, пов'язаними із розвитком виробництва зброї та військового спорядження, зацікавилися іноземні інвестори, які розраховують на завершений результат виробництва, який може бути забезпечений у випадку, коли організований повний його цикл. Така організація в сучасних умовах вимагає зростання рівня підготовки спеціалістів за збільшення вимог до рівня продукції.

Місцева влада, як правило, зацікавлена у закріпленні переселенців, оскільки вони можуть сприяти підвищенню соціальної стійкості регіонів. Дедалі більше внутрішньопереміщені особи змушені вкладати кошти у купівлю житла на новому місці, і це сприяє розвитку будівництва. Крім того, ВПО забезпечують певне зростання попиту на товари та послуги, що стимулює розвиток виробництва та сфери обслуговування.

Звертає на себе увагу скорочення обсягів приватних грошових переказів в Україну у 2024-2025 роках. Це може сприяти збільшенню зацікавленості внутрішньо переміщених осіб у зростанні власних прибутків без розрахунку на допомогу рідних чи близьких людей з-за кордону. Це, а також зростання потреби у висококваліфікованих спеціалістах задля втілення у життя інновацій, вимагає більш тісного симбіозу технопарків із освітніми

установами. Розміщення їх філіалів, а також поглиблення співпраці із підприємствами, розташованими на території технопарків, у окремих випадках може сприяти закріпленню мігрантів на новому місці проживання.

У перспективі варто сконцентрувати зусилля держави та місцевої влади на зміцненні інфраструктури технопарків, формування нових логістичних хабів, які вимагатимуть відповідного забезпечення кваліфікованими працівниками. Їх підготовка та

заходи, спрямовані на протидію "відтоку мізків", мають бути результатом реалізації далекосяжних державних програм, спрямованих на модернізацію виробництва, що може бути вагомим фактором, який може забезпечити Україну від потреби у масовому використанні праці зовнішніх трудових мігрантів. Зростання рівня кваліфікації мігрантів та рівня оплати їх праці може стати вагомим фактором не лише їх концентрації у технопарках, а й засобом протидії "відтоку мізків" за кордон.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лібанова Е. Війна з Росією: як дати роботу біженцям і що робити після. *Дзеркало тижня*. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/vijna-z-rosijeju-jak-dati-robotu-bizhentsjam-i-shcho-roboti-pislja.html> (дата звернення: 05.04.2026).
2. «Ми можемо втратити 5 млн людей» – демографія Елла Лібанова. *Суспільне новини*. 2022. URL: <https://suspijne.media/257015-mi-mozemo-vtratiti-5-mln-ludej-demografina-ella-libanova/> (дата звернення: 05.04.2026).
3. Після війни не жінки поїдуть назад в Україну, а їхні чоловіки вирушать за кордон, – соціологиня. *Фокус*. 2022. URL: <https://focus.ua/uk/ukraine/520997-posle-voyny-ne-zhenshchiny-poedut-nazad-v-ukrainu-a-ih-muzhuyat-pravyatsya-za-rubezh-sociolog> (дата звернення: 05.04.2026).
4. Лібанова Е. 40 млн населення вже не буде. Або це будуть не українці. *LB.UA*. 2024. URL: https://lb.ua/news/2024/01/29/595959_ella_libanova_40 mln_naselennya_vzhe.html (дата звернення: 03.04.2026).
5. Лібанова Е. Україні потрібно буде залучити мінімум 300000 мігрантів щороку. *Віледж*. 2023. URL: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/343851-ukrayini-potribno-bude-zaluchati-minimum-300-000-migrantiv-schoroku-schob-pokraschiti-demografichnu-situatsiyu> (дата звернення: 10.04.2026).
6. Bosse G. Values, rights, and changing interests: The EU's response to the war against Ukraine and the responsibility to protect Europeans. *Contemporary Security Policy*. 2022. Vol. 43, № 3, p. 531-546. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/13523260.2022.2099713?needAccess=true> (дата звернення: 01.04.2026).
7. Gerlach I., Ryndzak O. (2022). Ukrainian Migration Crisis Caused by the War. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*. 2022, Vol. 26, № 2, p. 17-29.
8. Andrie J. How Many Ukrainians Will Return Home After the War? The answer is not as straightforward as you'd think. *People in Need*. 2023. URL: <https://www.peopleinneed.net/how-many-ukrainians-will-return-home-after-the-war-10280gr> (дата звернення: 02.04.2026).
9. Лупак Р. Л., Мульська О. П., Мульський В. Я. Модель розвитку ринку міграційного капіталу. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. № 75. С. 20-26.
10. Мінфін. Грошові перекази в Україну. 2026. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/> (дата звернення: 02.04.2026).
11. В Україні запустили єдину платформу цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу. *Prozorro*. 2022. URL: <https://prozorro.sale/news/v-ukrayini-zapustili-platformu-cifrovoyi-vzayemodiyi-dlya-dopomogi-v-relokaciyi-biznesu/> (дата звернення: 05.04.2026).
12. 558 релокованих підприємств вже відновили роботу в безпечних регіонах країни. *Міністерство економіки України*. 2022. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=bd6e0089-4472-41b1-bf71-30fb261d87f0&title=558-RelokovanihPidprimstvVzheVidnoviliRobotuUBezpechnikhRegionakhKraini> (дата звернення: 05.04.2026).
13. Завдяки урядовій програмі релокації збережено понад 35 тисяч робочих місць – Тетяна Бережна. 2022. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a54c8281-02fa-4ced-8b14-3a7ca772a826&title=Zavdiaki> (дата звернення: 03.04.2026).
14. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств, – Тетяна Бережна. *Міністерство економіки України*. 2023. URL: <https://me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=zarkivniivbilsh> (дата звернення: 04.04.2026).
15. Понад 12 тисяч компаній переїздили країною торік. *Опендатабот*. 2025. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/business-relocation-2025-12?fbclid=IwY2xjawQUs7ZleHRuA2FlbQlXMQBzcnRjBmFwcF9pZAEwAAEew>

ZxkDtusBGfalxGBxzbEpoelgzz-gWrslnFI_2MHesDnmjxAt07Hr50miuY_aem_KcCAxykGzWiK93DXY677lw (дата звернення: 03.04.2026).

16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави: Закон України від 28 липня 2022 року № 2468-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text> (дата звернення: 01.04.2026).

17. Левандовська А. Україні потрібні власні технопарки: як війна дала шанс для технологічного стрибка. *СтопКор*. 2025. URL: <https://www.stopcor.org/ukr/section-biznes/news-ukraini-potribni-vlasni-tehnoparki-yak-vijna-dala-shans-dlya-tehnologichnogo-stribka-05-08-2025.html> (дата звернення: 02.04.2026).

REFERENCES:

1. Лібанова Е. (2022) Віина з Росією: як дати роботу бізнесам і що робити після [War with Russia: how to provide jobs for refugees and what to do after]. *Dzerkalo tyzhnia – Mirror Weekly*. Available at: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/vijna-z-rosijeju-jak-dati-robotu-bizhentsjam-i-shcho-robiti-pislja.html> (accessed April 5, 2026). (in Ukrainian).

2. Libanova E. (2022) My mozhemo vtratyt 5 mln liudei [We may lose 5 million people]. *Suspilne novyny – Suspilne News*. Available at: <https://suspilne.media/257015-mi-mozhemo-vtratiti-5-mln-liudej-demografina-ella-libanova/> (accessed April 5, 2026).

3. Pislia viiny ne zhinky poidut nazad v Ukrainu, a yikhni choloviky vyrushat za kordon (2022) [After the war, it will not be women who return to Ukraine, but their husbands who will go abroad]. *Fokus – Focus*. Available at: <https://fokus.ua/uk/ukraine/520997-posle-voyny-ne-zhenshchiny-poedut-nazad-v-ukrainu-a-ih-muzhya-otpravlyat-sya-za-rubezh-sociolog> (accessed April 5, 2026).

4. Libanova E. (2024) 40 mln naselennia vzhe ne bude. Abo tse budut ne ukraintsi [There will no longer be 40 million people. Or they will not be Ukrainians]. *LB.UA*. Available at: https://lb.ua/news/2024/01/29/595959_ella-libanova_40 mln_naselennya_vzhe.html (accessed April 3, 2026).

5. Libanova E. (2023) Ukraini potribno bude zaluchaty minimum 300000 mihrantiv shchoroku [Ukraine will need to attract at least 300,000 migrants annually]. *The Village Ukraina – Village*. Available at: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/343851-ukrayini-potribno-bude-zaluchati-minimum-300-000-migrantiv-schoroku-schob-pokraschiti-demografichnu-situatsiyu> (accessed April 10, 2026).

6. Bosse G. (2022) Values, rights, and changing interests: The EU's response to the war against Ukraine and the responsibility to protect Europeans. *Contemporary Security Policy*, vol. 43(3), pp. 531–546. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/13523260.2022.2099713?needAccess=true> (accessed April 1, 2026).

7. Gerlach I., Ryndzak O. (2022) Ukrainian Migration Crisis Caused by the War. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*, vol. 26(2), pp. 17–29.

8. Andrie J. (2023) How Many Ukrainians Will Return Home After the War? The answer is not as straightforward as you'd think. *People in Need*. Available at: <https://www.peopleinneed.net/how-many-ukrainians-will-return-home-after-the-war-10280gp> (accessed April 2, 2026).

9. Lupak R. L., Mulska O. P., Mulskiy V. Ya. (2024) Model rozvytku rynku mihratsiinoho kapitalu [Model of migration capital market development]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*, no. 75, pp. 20–26.

10. Minfin (2026) Hroshovi perekazy v Ukrainu [Money transfers to Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/> (accessed April 2, 2026).

11. V Ukraini zapustyly yedynu platformu tsyfrovoyi vzaiemodii dlia dopomohy v relokatsii biznesu (2022) [A unified digital interaction platform for business relocation support was launched in Ukraine]. *Prozorro.Sale*. Available at: <https://prozorro.sale/news/v-ukrayini-zapustili-platformu-cifrovoyi-vzayemodiyi-dlya-dopomogi-v-relokaciyi-biznesu/> (accessed April 5, 2026).

12. 558 relokovanykh pidpriemstv vzhe vidnovyly robotu v bezpechnykh rehionakh krainy (2022) [558 relocated enterprises have already resumed operations in safe regions of the country]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy – Ministry of Economy of Ukraine*. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b-d6e0089-4472-41b1-bf71-30fb261d87f0&title=558-RelokovanykhPidprimstvVzheVidnoviliRobotuUBezpechnykhRehionakhKrainy> (accessed April 5, 2026).

13. Zavdiaky uriadovii prohrami relokatsii zberezhenno ponad 35 tysiach robochykh mist – Tetiana Berezhna (2022) [Thanks to the government relocation program, more than 35 thousand jobs have been preserved]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy – Ministry of Economy of Ukraine*. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a54c8281-02fa-4ced-8b14-3a7ca772a826&title=Zavdiaki> (accessed April 3, 2026).

14. Za rik viiny v bilsh bezpechni rehiony relokovano 800 pidpriemstv – Tetiana Berezna (2023) [In a year of war, 800 enterprises were relocated to safer regions]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy – Ministry of Economy of Ukraine*. Available at: <https://me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=zarikviinivbilsh> (accessed April 4, 2026).

15. Ponad 12 tysiach kompanii pereizdzhvaly krainoiu torik (2025) [More than 12 thousand companies relocated across the country last year]. *Opendatabot*. Available at: https://opendatabot.ua/analytics/business-relocation-2025-12?fbclid=IwY2xjawQU57ZleHRuA2FlbQlXMQBzcnRjBmFwcF9pZAEwAAEewZxkDtusBGfalxGBxzbEpoelgzz-gWrslnFI_2MHesDnmjxAt07Hr50miuY_aem_KcCAxykGzWiK93DXY677lw (accessed April 3, 2026).

16. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo spriannia protsesam relokatsii pidpriemstv v umovakh voiennoho stanu ta ekonomichnoho vidnovlennia derzhavy (2022) [On amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding facilitation of enterprise relocation processes under martial law and economic recovery of the state]. *Zakon Ukrainy № 2468-IX*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text> (accessed April 1, 2026).

17. Levandovska A. (2025) Ukraini potrebni vlasni tehnoparky: yak viina dala shans dlia tekhnologichnoho strybka [Ukraine needs its own technoparks: how the war created an opportunity for a technological leap]. *Stop-Kor*. Available at: <https://www.stopcor.org/ukr/section-biznes/news-ukraini-potribni-vlasni-tehnoparki-yak-vijna-dala-shans-dlya-tehnologichnogo-stribka-05-08-2025.html> (accessed April 2, 2026).

Дата надходження статті: 04.04.2026

Дата прийняття статті: 24.04.2026

Дата публікації статті: 06.05.2026